Аҧсуа бызшәа атест

Шәыхшыҩ азышьҭны атеқст шәаԥхьа:

Аԥсны

Аԥсны аԥсуаа рыԥсадгьыл ауп. Уи 8,7 нызқь кв. км. ацанакуеит. Аԥсны шьҭоуп Амшын еиқәеи Кавказтәи ашьхақәеи рыбжьара. Аԥсны шьақәгылоуп быжьраионк рыла: Гагратәи, Гәдоуҭатәи, Аҟәатәи, Гәылрыԥшьтәи, Очамчыратәи, Тҟәарчалтәи, Галтәи араионқәа рыла. Аԥсны ахҭнықалақь Аҟәа ахьӡуп.

1. Азцаара аҭак ашәҭ:

Иарбан мшыну Аԥсны иахьышьҭоу?

а) Амшын Ҟаԥшь. б) Амшын еиқәа. в) Адгьылбжьаратә мшын.

2. Азцаара аҭак ашәҭ:

Аԥсны араионқәа заҟаҟои?

а) 5. б) 7. в) 6.

3. Азцаара аҭак ашәҭ:

Аԥсны ахҭнықалақь иахьӡуи?

а) Гагра. б) Гәдоуҭа. в) Аҟәа.

Шәыхшыҩ азышьҭны атеқст шәаԥхьа:

Аԥсуа шәҟәыҩҩра аҭоурых аҟнытә

XIX ашәышықәса аҩбатәи азбжа инаркны аԥсуаа ркультура есааира ашьҭыцра иалагеит. Ишьақәгылеит аԥсышәала ашәҟәыҩҩра, иаадыртуа иалагеит аԥсуа школқәа.

1862 шықәсазы аурыс генерал, ацарауаҩ П. Услар иҭижьит аԥсуа бызшәа иазкны аҭцаара тә усумҭа. Иара убри ашықәсан аурыс алфавит шьаҭас иаҭаны еиқәиршәеит раԥхьаӡатәи аԥсуа нбан.

Абри алфавит рхы иархәаны, 1865 шықәсазы Қарҭ иҭрыжьит аԥсышәала иҩыз «Аԥсуа нбан» ҳәа хьӡыс измаз ашәҟәы.

Д. Гәлиеи ақырҭуа рцаҩы К. Мачавариани еицхырааны 1892 шықәсазы иҭрыжьит П.К. Услар еиқәиршәахьаз алфавит рҽеины, аԥсуа нбан шәҟәы.

1909 шықәсазы арцаҩы, ауаажәларратә усзуҩы А. М. Чочуа Гәлиеи Мачавариани рынбан шәҟәы шьаҭас иаҭаны иҭижьит анбан шәҟәы ҿыц. А. М. Чочуа ишәҟәы «Аԥсуа нбан» харҭәааны, ирҽеины еиҭаҭижьит 1914 шықәсазы.

Ари ашәҟәы акыр абиԥарақәа ааӡахьеит. 2002 шықәсанӡа аԥсуаа рхәычқәа ацара аларцон.

4. Азцаара аҭак ашәҭ:

Аԥсны аԥсуа школқәа раартра ианбалага?

а) XX ашәышықәсазы.

б) XIX ашәышықәса аҩбатәи азбжа инаркны.

в) XVIII ашәышықәса анцәамҭазы.

5. Азцаара аҭак ашәҭ:

1892 шықәсазы аԥсуа нбан ашәҟәы ҭзыжьда?

а) Ш. Инал-иԥа.

б) Б. Шьынқәбеи аԥсуа рцаҩы Л. Чкадуеи.

в) Д. Гәлиеи ақырҭуа рцаҩы К. Мачавариани.

6. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Абри ажәабжь зызкуи?

а) аӄазара иазкуп. б) аспорт иазкуп. в) аҧсуа шәӄәыҩҩра аҭоурых иазкуп.

Шәыхшыҩ азышьҭны атеқст шәаҧхьа:

Ажәи, Аҽи, Алеи реимак

Ажәи, Аҽи, Алеи ҽенак ажәа еимаркит. Ажәас иеимаркызгьы абри ауп: аҧшәма ҳара ҳахьтә иаҳа бзиа иибауа иарбану рҳәан, абри аӄны рҳәатәқәа еиқәымшәеит.

– Зегьы реиҳаӡагьы аҧшәма бзиа иибауа сара соуп! – аҳәеит Аҽы. – Избан ҳәа шәҵааауазар, сизыцәаҕәоит, сизчалҵуеит, сизырашәоит, џьара дцарц аниҭахугьы, сӄәаӄәа днықәртәаны, иахьиҭахыу дызгоит, сара сакәымзар, еиҭаҳәарак иоуамызт!

– Башоуп иуҳәауа, – ҿаанаҭит Ажә, – аҧшәма шәара зегьы шәеиҳа бзиа сибоит сара. Сара сыҧсы ҭаны хыш-хырҵәы игсырхауам, сара сакәымзар иҭаацәагьы иаргьы амла иагауан...

– Мамоу, зегьы шәыҵкьысгьы сара соуп аҧшәма бзиа иибауа! – ирыманакит Ала. – Уахи-ҽени ҳәа иааилымхӡакәа сықәгыланы, иара иҩны-игәара, ирахә-ишәахә зегьы сыхьчоит, сара сакәымзар, шьҭа иагьарааны аҕычцәа деимырҵәахьазаарын иара.

Арҭ реимак аҧшәма иаҳаит.

– Шәаӄәыҵ ажәа аимакра! – иҳәеит иара, – шәара зегьы шәыда сара схәарҭам, доусы шәҭыҧқәа рыӄны шәыбзиоуп, еиҕьу-еицәоу шәыӄам.

А. М. Ҷоҷуа

7. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Еимаркәеи Ажәи, Аҽи, Алеи?

а) афатә еимаркәеит.

б) аҭыҧ еимаркәеит.

в) аҧшәма дара рӄынтә зегьы реиҳа бзиа иибода.

8. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Аҧшәма зегьы реиҳа сара бзиа сибоит ҳәа аҽы агәы изаанагеи?

а) избанзар иҩны-игәара, ирахә-ишәахә зегьы иахьчоит.

б) избанзар ицәаҕәоит, ирашәоит, дныӄәнагоит.

в) избанзар хыш-хырҵәы игнархауам.

9. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Аҧшәма зегьы реиҳа сара бзиа сибоит ҳәа ажә агәы изаанагеи?

а) избанзар иҩны-игәара, ирахә-ишәахә зегьы иахьчоит.

б) избанзар ицәаҕәоит, ирашәоит, дныӄәнагоит.

в) избанзар хыш-хырҵәы игнархауам.

10. Атеқст аӄынтә игәылжәҩаа:

Аҧшәма аҭакс иӄаиҵеи?

……………………………………………………………………………………………………

……………………………………………………………………………………………………

Шәыхшыәа азышьтны атеқст шәаҧхьа:

Ароман «Ацынҵәарах» аҟынтә ацыҧҵәаха.

...Сара инасышьҭаххаы ааигәа, хара, иахьабалак аҟәҟәахәа еибашьрак алагазшәа абџьарқәа ааиларҵеит. Сара сеиҧш егьыртгьы, игәыҭҟьагаха ашьхақәа ирҿаәуан Бзоу еиҧш зыҧсы зхыҵуаз аҽқәа рыкьыркьыр быжьқәа. Иҟалап раҧхьаӡа абра акәзаргьы агәымбылра сахьаӡрыжәыз. Снапала анышә иасҭеит сҽы, ахангьы хаҳәык насыргылеит.

Ацҳаҵәры зхыз арәаш снырит, уи цон ищцац, хьаада-баада, ишәахҧсараха. Убасҟаҟ иҭынчын аҧсабара, адунеи аҽы гәаҟрак џьара иҟоуп узҳәарымызт. Ахәы саныәхашла, иаразнак слымҳа иааҭаәит ахәуҳәа аҵәыуабжьы. Ҳәсеи хацәеи аҳабла зегь еизаны дасу рыҧсыжыртақәа ирықәлахьан.

Иаарыӡәӡәаны сҿынасхеит. Снеизар, саб дӡышӡа иани иаби рхаҭгәынқәа раҧхьа дшьамхнышланы, игәы дҭасуа аҵәыуара даҿын, сашьагьы ихәра ашьамхнышлара илнаршомыз, ус дгылан, игәы дҭасуа. Сани саҳәшьцәеи, дышхәҷыз иҧсыз сашьеиҵбы иҳаҭгәын хәыҷы агәы иқәиааз ақыцә-мыцәқәа ықәҟәшәаауа, рыхцәы ҧыртланы еибарқьызқьызуан. Аҭаацәа рҽы сара ахаҳә гәы змоу ҳәа сыҧхьаӡан, шамахамзар, саныхәыҷызгьы сылаӡырӡ уаәы имбацызт, аха ара исзымычҳаит, саргьы снарыдгылеит, сгәы сҭасуа.

Абас лыӡырӡышала ргәы рданы, дасу рыәныҟақәа рышҟа ихынҳәит, ирызго рымаҭәа аашьҭыхны, агаҿахь идәықәларц.

Зегьы иаадыруеит, абыржәы ҳәагылар, наунагӡа ҳахьымаара ҳашдәықәло. Ушьҭахьҟа уаҳа хынҳәышьа анумам, уаҧхьаҟа умәа узқәыло цқьа ианузымдыруа, о, злыҧха ҳаура, дышҧарыцҳахо ауаәы мыжда!

11. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Изәымҭада ароман «Ацынҵәарах»?

а) Б. Шьынқәба. б) Д. Гәлиа. в) И. Ҭарба.

12. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Аублаа жәлар рҭоурых аҟынтә иарбан аамҭоу дзыхцәажәо автор?

а) аҭынчра. б) амҳаџьырра. в) аиааира.

Шәыхшыәа азышьтны атеқст шәаҧхьа:

Абжьас-цәа зшәу
(Ш. Руставели ипоема аиҭаҳәа)
Аҳ Ростеван иажәабжь

Арабтәыла дыҟан иразыз, згәы ҭбааз, ииашаз, ирыцҳашьаәыз, ибарақьаҭыз, ҵәа змамыз ар змаз, иӡәӡәаз аибашьәы аҳ Ростеван, уи диман ҧҳа заҵәык – иблахкыгаз ахаҿымра Ҭинаҭин. Уи лыҧшӡара, лгәыкра, лнеишьа-ааишьа зегьы аршанхон.

Насыҧ ду змаз иакәын Ростеван, аха аамҭа цеит, аҳ дажәит.

Зны Ростеван авазирцәа ааиҧхьан, иреиҳәеит:

– Сажәит, иҟалап ирласны сыҧсыр, сыҧсы ҭанаҵы исҭахуп сыҧҳа Ҭинаҭин ҳәынтқарс дҟасҵарц.

Аҳ дзыргәамҵуаз авазирцәа изаацәоуп ҳәа ирыҧхьаӡеит, избанзар Ростеван анкьеиҧш ҟәышрыла хадара азиуан иҳәынтқарра, насгьы иара зыхьӡ хара инаәхьаз еибашьәын, аха мап ҳәа аҳәара рызиаҭәамшьеит, иақәшаҳаҭхеит. Урт Ҭинаҭин дырҿхәаны ирҳәеит: дшыҧҳәысугьы, илылшоит аҳра ҟәышрыла иныҟәылгарц. **«Алым иахшаз алымуп, уи иаҧсызаргьы, иабызаргьы».**

13. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Ари ажәабжь зызкуи?

а) аԥсабара иазкуп. б) Ҭинаҭин хәынҭқарс лыҟаҵара шырҭахыз. в) аҟазара иазкуп.

14. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Дызусҭадаз Ростеван?

а) аҳ иакәын. б) дыпрезидентын. в) двазирын.

15. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Автор Ҭинаҭин дышԥалыхцәажәо?

а) ахаҿымра леиԥш. б) афырԥхәыс леиԥш. в) ииашаз леиԥш.

16. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Авизирцәа аҳ иажәа ишԥазныҟәеи?

а) иақәшаҳаҭхеит. б) уамашәа ирбан, мап ацәыркит. в) аҳ иажәа иақәҿрымҭит.

Шәыхшыа азышьҭны атеқст шәаԥхьа:

Акаки Ԥереҭели ипоема «Абаӡӡеи», еиҭеигеит Д. Гәлиа

«Сафар уоума? Ухаҵкы сыԥсааит
Убзыцәашьа, иузгәаҟәа!
Са сыблақәа уа иуеиԥьаршьо
Адунеи аҿы дарбан ирбо?»

Игәыдибакылт, еибагәыӡит
Ӷыцьа аишьцәа иеиқәлацәоу реиԥш,
Нас дныӷналан, дирҿыхеит
Абырфын лых иԥхәыс шаша.

«Нас, амарцьа, бааццакыроуп,
Асас изы фытәык бырхиароуп,
Харатә даауеит, дааԥса дыҟоуп,
Иҟамлари чаҕьак имфацзар!»

17. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Апоема афырхаҵа, асас ихьӡуи?

а) Алмасхит. б) Сафар. в) Гәдиса.

18. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Аԥшәма асас дышԥаидикылеи?

а) даараӡа диеигәырҕьеит. б) ицәымҕхеит. в) иҽхыршәааны.

19. Азҵаара аҭак ашәҭ:

Аԥшәма иԥхәыс дзеиԥшрази?

а) дыԥшӡан, дшашан. б) дҿаастан. в) длашәын.

20. Азҵаара атак ашәҭ:

Аҧшәма иҧхәыс илыдиҵеи?

а) аӡәӡәара. б) афатә архиара. в) ауаҭах аилыргара.

21. Ииашоу аҭак иакәшәырша:

Абар, ижәдыруазар иаанаго?

(Ацуфаракәа)

Аҟәцьал дуӡам –
Ихәычуп.
Аха аҩныҵҟа
Рашыла иҭәуп

а) аҵәа. б) аха. в) акакан.

22. Абри ахәамҭа иаҵанакәеи?

(ажәаҧҟа)

Егьа уҧаргьы, уӡара узахыҧом.

а) аспорт аҿы аиааира. б) иӡара жәпоуп. в) иулшо аиха иузыҟаҵом.

Иагу анбанқәа иадҩыланы хаҿыла ишәыҧсах аҟаҵарба «анхара»:

23. сара …нхоит.

24. уара …нхоит.

25. дара …нхоит.

26. Абарҭ ажәақәа шәхы иархәаны ахәоуқәа еиқәшәыршәа:

амашьына, ақыҭахь, саб, ала, дцоит

……

27. Абри ажәаҿы гхак, имцху нбанк иҟоуп, уи шәҵәаҕәа:

абзиабасра.

28. Абри ахәоу аҿы иарбан аамҭои аҟаҵарба иаанарҧшуа?

Сара ауниверситет сҭоуп.

а) уажәтәи. б) иасхьоу. в) иҟалаша.

29. Абарҭ аҟаҵарбақәа рҟынтә руа иарбан мапкратә аформа змоу?

а) иҟасҵаӡом. б) сыччоит. в) исҵоит.

30. Абарҭ ахәоуқәа руакы аҿы гхак иҟоуп. Иашоу ахәоу иалшәх:

а) сара аҩныҟа сцоит. б) сара аҩныҟа дцоит.

31. Ииашоу аҭак иакәшәырша:

	а) быкәтәоуп.
Аҵыс аҵла	б) дыкәтәоуп.
	в) икәтәоуп.

32. Агха ԥшааны ишәыриаша:

Сареи сҩызеи аԥсуа бызшәа сҵоит ....

33. Иаҵышәшь азҳәа:

Аԥсуа театр аҟны аныҳәа ду мҩаԥысит.

34. Иарбоу ажәа аиԥынгыларатә ажәа изышәыԥшаа:

Иаҳҳәап: Аҷкәын – аӡӷаб

Аиқәаҵәа – ....

35. Иарбоу ажәа аиԥынгыларатә ажәа изышәыԥшаа:

Атәара – ....

36. Иарбоу ажәа аиԥынгыларатә ажәа изышәыԥшаа:

Ацара – ....

37. Аҳәоу иагу ажәа иақәшәырша:

Дамеи, угыл, ашкол …….

а) уагхоит. б) избоит. в) сшәаҳәоит.

38. Абри аҟаҵарба адҵаратә ркьынааҿы шәхы иашәырхәа, иаҳҳәап: атәара – бтәа!

Ацара (бара) ....!

39. Ахыцқәа аартны уажәтәи аамҭаҿы аҟаҵарба нацҵажәҩы:

Сан афатә (аҟаҵара).

....

40. Ахыцқәа аартны иасхьоу аамҭаҿы аҟаҵарба нацҵажәҩы:

Саҳәшьа ауниверситет (алгара).

....

Ахәшьараҭара асхема

1. б ---------- 2
2. б ---------- 2
3. в ---------- 2
4. б ---------- 2
5. в ---------- 2
6. в ---------- 2
7. в ---------- 2
8. б ---------- 2
9. в ---------- 2
10. Шәаҟәыҵ ажәа аимакра! – иҳәеит иара, – шәара зегьы шәыда сара схәарҭам, доусы шәҭыҧқәа рыҟны шәыбзиоуп, еиҧьу-еицәоу шәыҟам. ---------- 2
11. а ---------- 2
12. б ---------- 2
13. б ---------- 2
14. а ---------- 2
15. а ---------- 2
16. а ---------- 2
17. б ---------- 2
18. а ---------- 2
19. а ---------- 2
20. б ---------- 2
21. в ---------- 2
22. в ---------- 2
23. сы ---------- 2
24. у ---------- 2
25. и ---------- 2
26. Саб амашьынала ақыҭахь дцоит. ---------- 2
27. с ---------- 2
28. а ---------- 2
29. а ---------- 2
30. а ---------- 2
31. в ---------- 2
32. ҳҵоит ---------- 2
33. мҩаҧысит ---------- 2
34. ашкәакәа ---------- 2
35. агылара ---------- 2
36. аара ---------- 2
37. а ---------- 2
38. бца! ---------- 2
39. ҟалҵоит ---------- 2
40. далгеит ---------- 2